

УДК 94(477.7)“1941-1944”:341.324(430):35.071.5(045)

О. В. Тішин

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ ПІВДНЯ УКРАЇНИ ПІД НІМЕЦЬКИМ ЦИВІЛЬНИМ УПРАВЛІННЯМ (1941–1944 рр.)

У статті проводиться аналіз особливостей адміністративно-територіального устрою південно-східних областей України під німецьким цивільним управлінням у контексті нацистського “нового порядку” у Європі. Наголошується на тому, що ті особливості адміністративно-територіального устрою, які сформувалися в південно-східних областях України, були викликані загальною військово-стратегічною обстановкою (близькість Східного фронту фактично обумовила подвійне підпорядкування даних областей цивільній та військовій владі на початковому етапі окупації), значною сконцентрованою демографічних та індустріальних ресурсів в найбільших містах краю (через це 4 з 5 “міських” крайзебітів були розташовані на території Півдня України), бажанням використати вже налагоджені моделі адміністративно-територіального поділу, сформовані російською дореволюційною (встановлення меж генеральних округів по колишнім адміністративним кордонам трьох дореволюційних губерній – Катеринославської, Таврійської, Херсонської) та радянською довоєнними владою (збереження радянського районування), а також подальшими планами їх колонізувати (через це управління південноукраїнськими генеральними округами було доручене представникам партійно-управлінської еліти Третього рейху).

Ключові слова: гебіт, генеральний округ, “новий порядок”, рейхскомісаріат.

Тривалий час німецький окупаційний режим на території південно-східних областей України (1941 – 1944 рр.) розглядався ізолювано від попередніх історичних періодів – радянського довоєнного та російського дореволюційного. Це стосувалося майже всіх без виключення тем досліджень, зокрема проблем адміністративно-територіального устрою. Крім того, зазвичай німецький окупаційний режим на території українського Півдня досліджувався відмежовано від подібних окупаційних режимів в інших окупованих країнах та територіях Європи, де був встановлений “новий порядок”. Саме через це у даній статті було поставлене завдання не лише розглянути особливості адміністративно-територіального устрою Півдня України періоду його перебування під німецьким цивільним управлінням у контексті “нового порядку” у Європі, але також прослідкувати його витоки в довоєнних російсько-радянських моделях поділу українських земель.

Проблемі адміністративно-територіального поділу українських земель періоду нацистської окупації були присвячені праці наступних вчених: О. Лисенка, В. Нестеренка [1], Ю. Левченка [2], [3]. Структуру та функції окупаційних органів влади розглядали в своїх роботах П. Рекотов [4], О. Гончаренко [5], Л. Мельничук [6], В. Орлянський, О. Тедеев [7], Н. Сугацька [8], [9]. Так, у статті “Утвердження адміністративно-територіального поділу під час окупації 1941–1942 рр.” [3] Ю. Левченко здійснив дослідження адміністративно-територіального поділу території України в період час окупації. У своїй праці В. Орлянський та О. Тедеев “Місцеві органи управління в період німецької окупації на Запоріжжі (1941–1943 рр.)” наголошують на тому, що Запорізька міська управа мала самоврядні функції, а німецька адміністрація намагалася не втручатися в її роботу, зважаючи на її доволі продуктивну діяльність [7]. У статті “Створення місцевої адміністрації та органів місцевого самоврядування на Півдні України в часи нацистської окупації краю” [9] Н. Сугацька проаналізувала взаємодію органів місцевої адміністрації та самоврядування на Півдні України в 1941–1944 рр.

Особливість перша – поєднання російської імперської моделі адміністративно-територіального поділу з радянським довоєнним районуванням в умовах німецького окупаційного цивільного управління (1941 – 1944 рр.)

При підготовці нового адміністративно-територіального устрою німецька окупаційна влада фактично спиралася на російську дореволюційну традицію поділу Півдня України на Катеринославську, Таврійську та Херсонську губернії, хоча й у формі генеральних округів. Фактично територія колишньої Катеринославської губернії була покладена в основу адміністративних меж генерального округу “Дніпропетровськ”, Таврійської – генерального округу “Крим” (“Таврія”), проте без Кримського півострова, який перебував під управлінням військових, Херсонської – генерального округу “Миколаїв”. Відповідно до серпневих директив рейхсміністерства східних областей [10, с.333–334] генеральний округ “Миколаїв” утворювали Миколаївська і Кіровоградська області, він мав складатися з 14 гебітів. Місцем перебування генерального комісара мав бути Миколаїв. Генеральний округ “Таврія” повинен був охоплювати колишню Кримську АРСР і південні частини Миколаївської і Запорізької областей та складатися з 14 гебітів. Місце перебування генерального комісара – Сімферополь або Севастополь. До складу генерального округу “Дніпропетровськ” повинні були входити Дніпропетровська та Запорізька області, він мав складатися з 16 гебітів. Місцем перебування генерального комісара мав стати Дніпропетровськ. На заході південна частина рейхскомісаріату “України” була відділена від румунської зони окупації демаркаційною лінією по річці Південний Буг.

Карта "Адміністративно-територіальний поділ Півдня України під німецьким цивільним управлінням (вересень 1943 р.)"¹

Копіювання губерньського дореволюційного устрою німцями призвело до ліквідації радянського поділу Півдня України на Дніпропетровську, Миколаївську, Запорізьку області. При цьому німецька окупаційна адміністрація незмінним залишила довоєнний поділ на райони, адже "...це влаштовувало окупантів з адміністративної і господарської точки зору, а також тому що населення звикло до них" [4, с.94]. Загалом же "подальший адміністративний поділ не відповідав доокупаційному: з одного боку, з політичних міркувань, з іншого – внаслідок незбігу територій німецьких військових органів з територіями колишніх областей (польові комендатури контролювали по кілька колишніх районів, які після передачі управління цивільній адміністрації рейхскомісаріату становили основу крайзгебітів)" [11, с.60].

Карта "Адміністративно-територіальний поділ Півдня України на 1914 р."²

¹ Левченко Ю. І. Особливості реалізації політики окупаційної влади в адміністративно-територіальних одиницях України 1941 – 1944 рр.: Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Левченко Юрій Іванович. – Київ, 2015. – С. 273.

² Положення, границі й територія України // Енциклопедія українознавства. Загальна частина (ЕУ-І). – Мюнхен, Нью-Йорк, 1949-52. – Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/encycl/eui006.htm>. – Дата доступу: 09.08.2016. – Назва титулу з екрану.

Територія Запорізької області була поділена між генеральними округами “Дніпропетровськ” та “Крим” (“Таврія”). До складу генерального округу “Дніпропетровськ” були передані такі довоєнні запорізькі райони, як Запорізький сільський, Червоноармійський, Новомиколаївський, Оріхівський, Гуляйпільський, Новозлатопільський, Пологівський, Куйбишевський, Чернігівський, Кам’янсько-Дніпровський, Великобілозерський, Великолепетиський, Великотокмацький, Василівський, Михайлівський, Бердянський, Ногайський, Андріївський [12, с.138]. В межах генерального округу “Таврія” (“Крим”) опинилися наступні запорізькі райони: Мелітопольський, Приазовський, Нововасилівський, Якимівський, Нижньосірогозький, Іванівський, Веселівський, Генічеський, Сиваський і Новотроїцький [12, с.138].

Карта “Адміністративно-територіальний поділ Півдня України у складі УРСР станом на 1940 р.”¹

Генеральний округ “Дніпропетровськ” був створений 15 листопада 1941 р. Місцем перебування генерального комісара став Дніпропетровськ. Станом на 1 січня 1943 р., коли рейхскомісаріат “Україна” був максимально розширений, до генерального округу “Дніпропетровськ” входили 18 гебітів (45 районів): Бердянськ (райони: Андріївка, Бердянськ, Ногайськ), Хортиця (райони: Хортиця, Червоноармійськ, Новомиколаївка), Дніпропетровськ–місто (район: Дніпропетровськ–місто), Дніпропетровськ–область (райони: Солоне, Дніпропетровськ–область), Молочанськ (райони: Великий Токмак, Михайлівка, Василівка), Кам’янка-Дніпровська (райони: Велика Білозерка, Велика Лепетиха, Кам’янка-Дніпровська), Дніпродзержинськ–місто (район: Дніпродзержинськ–місто), Кривий Ріг – місто (район: Кривий Ріг – місто), Кривий Ріг – область (райони: Широке, Апостолове, Кривий Ріг), Нікополь (райони: Нікополь, Томаківка), Новомосковськ (райони: Новомосковськ, Перещепине), Оріхів (райони: Гуляйполе, Новозлатопіль, Оріхів), Павлоград (райони: Юріївка, Павлоград, Петропавлівка), Петриківка (райони: Котовка, Магдалінівка, Петриківка, Царичанка), Покровське (райони: Межова, Покровське), Пологи (райони: Куйбишево, Пологи, Чернігівка), Запоріжжя – місто (район: Запоріжжя – місто), Синельникове (район: Васильківка, Синельникове), Верхньодніпровськ (район: Криничанськ, Щорськ, Верхньодніпровськ) [13, арк.3 зв – 4].

15 листопада 1941 р. також був утворений **генеральний округ “Миколаїв”**. На 1 січня 1943 р. до генерального округу “Миколаїв” входило 12 гебітів і 53 райони: Велика Олександрівка (райони: Велика Олександрівка, Березнегувате, Крона, Нововоронцовка), Олександрія (райони: Інгулець, Ново-георгіївськ, Онуфріївка, Знаменка), Олександрівка (райони: Олександрівка, Єлисаветградка, Кам’янка, Чигирин), Бобринець (райони: Бобринець, Рівне, Устинівка, Вітязівка), Херсон (райони: Білозерка, Берислав, Херсон-місто, Херсон-область, Калінінське, Снігурівка), Долинська (райони: Нова Прага, Долинська, Новгородка, Петрове), Гайворон (райони: Гайворон, Голованівка, Новоархангельськ, Побузьке), Кіровоград (Аджамка, Велика Виска, Кіровоград, Компаніївка), Миколаїв (Миколаїв–місто, Миколаїв–область, Нова Одеса, Привільне), Новий Буг (Баштанка, Казанка, Новий Буг, Володимирівка), Первомайськ (Благодатне, Добровеличівка, Вільшанка, Первомайськ–місто, Первомайськ–область, Піщаний Брід, Пішковка), Вознесенськ (Арбузинка, Братське, Єланець, Вознесенськ) [13, арк.3–3зв.].

Генеральний округ “Крим”, який був формально створений 1 вересня 1941 р. Станом на 1 січня 1943 р. до генерального округу входили такі 5 гебітів (18 районів): Якимівка (райони: Якимівка, Іванівка, Нижні Сірогози, Веселе), Цюрупинськ (райони: Цюрупинськ, Гола Пристань, Скадовськ), Генічеськ (райони:

¹ Карманный атлас СССР. – Ленинград: ГУГК при СНК СССР, 1940. – С. 34.

Новотроїцьке, Сиваське, Генічеськ), Каховка (райони: Горностаївка, Каланчак, Чаплинка, Каховка), Мелітополь (райони: Мелітополь – місто, Мелітополь – область, Нововасилівка, Приазовське) [13, арк.4].

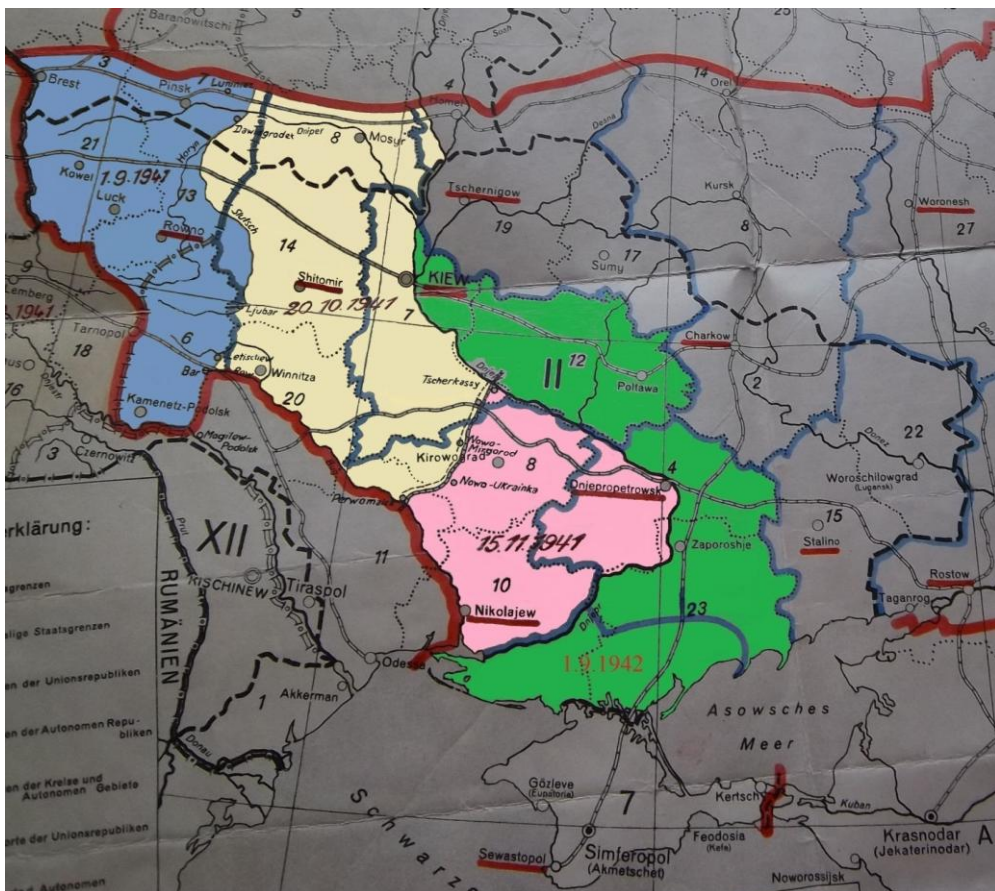
Нижче наведена таблиця містить дані стосовно площі, чисельності населення, адміністративно-територіального поділу генеральних округів “Дніпропетровськ”, “Миколаїв”, “Крим”.

Таблиця “Загальні відомості адміністративно-територіального устрою Півдня України під німецьким цивільним управлінням” [13, арк.1а].

Генеральний округ	Площа в кв. км.	Населення	Перелік гебітів (в тому числі міських гебітів)	Перелік районів (в тому числі у місті)
Миколаїв	46880	1920253	13	60 (4)
Дніпропетровськ	52397,63	2743041	20 (4)	48 (4)
Крим (деякі райони Таврії)	22900	661981	5	18 (1)

На чолі генерального округу стояв генеральний комісар, адміністративний апарат якого складався з численних відділів. Наприклад, у генералкомісаріаті генерального округу “Миколаїв” “всі окупаційні управління складались з 35 відділів, кожний з яких відповідав за окрему ділянку управління” [9, с.144]. Генеральному комісару підпорядковувалися гебітскомісари, які здійснювали управлінські функції на рівні гебітів. Особливістю кадрового наповнення посад генералкомісарів стало те, що генеральні комісари “...мали досить високі чини в СС, СА, належали до вищого партійного чиновництва чи займали раніше високі пости в адміністративному апараті Німеччини...” [4, с.92]. Зазвичай, “генеральні комісари у більшості своїй назначались із вищого командного складу воєнізованих націонал-соціалістичних організацій чи із вищих чиновників нацистської партії (так звані “випробувані бійці фюрера”)” [14, с.85]. Південноукраїнські генеральні комісаріати очолювали представники Німецького робітничого фронту (оберфюрер СС Н. Зельцнер), управлінці з впливових земельних організацій в НСДАП та МЗС (А. Фрауенфельд), командуючі елітних збройних формувань (групенфюрер НСФК Е. Оперман).

Отже, на території Півдня України німецька окупаційна адміністрація проводила доволі прагматичну політику щодо організації нового адміністративно-територіального поділу. Хоча збереження поділу на райони було властивим й для інших регіонів України, проте саме тут воно було поєднане з орієнтацією окупаційної влади на російську імперську традицію поділу на губернії, яка зберігалася, принаймні, в їх колишніх адміністративних межах.

Карта “Формування території Рейхскомісаріату “Україна” 1941–1942 рр.”¹

¹ Левченко Ю. І. Особливості реалізації політики окупаційної влади в адміністративно-територіальних одиницях України 1941 – 1944 рр.: Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Левченко Юрій Іванович. – Київ, 2015. – С. 272.

Особливість друга – незавершеність процесу передачі влади в руки цивільної окупаційної адміністрації

На Півдні України так і не відбулася повна передача влади до рук цивільної окупаційної адміністрації, а частина південноукраїнських земель входила до складу так званої військової зони, тобто оперативного тилу вермахту, глибина якого обмежувалася по мірі прасування в глиб території СРСР шляхом передачі районів під управління т. зв. цивільної окупаційної адміністрації [15, с.36]. Формування нового адміністративно-територіального устрою відбувалося за чіткою схемою, коли спочатку встановлювалася військова адміністрація, а потім влада передавалася цивільній окупаційній адміністрації або ж колаборантським управлінським структурам. Так, в Нідерландах, де був утворений однойменний цивільний рейхскомісаріат, на початку вся влада була зосереджена в руках військової адміністрації на чолі з генералом А. фон Фалькенхаузенем [16, с.61]. 15 травня 1940 р., в день капітуляції Нідерландів, "...у всіх найважливіших містах країни були сформовані военно-польові комендатури" [16, с.61]. Загалом німецький генералітет виступав проти запровадження цивільного управління в окупованих країнах, підтримуючи встановлення там військової адміністрації в її класичній формі часів франко-пруської війни, адже цивільне управління могло призвести до поширення враження про анексіоністські плани Німеччини та послабити вплив військових органів [16, с.57].

Вище наведена карта дозволяє прослідкувати хронологію передачі влади Вермахтом цивільним німецьким окупаційним структурам на тих територіях, що фактично утворювали південь рейхскомісаріату "Україна" й складали генеральні округи "Дніпропетровськ", "Миколаїв" та "Крим".

Однак процес передачі влади не завжди вдавалося завершити, тому на окупованих територіях встановлювалося правління військових. Потрібно чітко диференціювати причини такого кроку з боку керівництва Третього рейху. Якщо на Півдні України відмова від передачі влади цивільним окупаційним структурам була викликана близькістю Східного фронту, то в таких країнах Заходу як Франція та Бельгія, де військові адміністрації були установлені так би мовити у своїй "класичній" формі, даний крок був обумовлений, по-перше, расовою другорядністю жителів цих країн, по-друге, стратегічним значенням даних держав для подальшого вторгнення до Англії, по-третє, необхідністю підтримки видимої формальної самостійності окупованих країн, в яких були сформовані такі колаборантські структури як уряд маршала А. - Ф. Петена (у Франції) та комітет генеральних секретарів (у Бельгії).

На території військової зони була встановлена система управління, найвищий рівень якої становили командуючі військами оперативного тилового району, у підпорядкуванні яких знаходились головні польові комендатури. Нижче по ієрархії знаходились польові комендатури (фельдкомендатури), у віданні яких перебували в середньому 15 – 20 районів. У свою чергу польовим комендатурам підпорядковувались гарнізонні місцеві комендатури I і II (ортскомендатури), які керували 4 – 5 районами [15, с.36]. Подібна управлінська структура військової зони склалася й на Заході, зокрема, у Франції, де на рівні 48 департаментів були створені відповідні польові комендатури, на рівні 144 районів – районні комендатури, 10 – 15 з яких в свою чергу об'єднувалися в обер-польові комендатури [16, с.136].

15 листопада 1941 р. у відання цивільної окупаційної адміністрації, тобто міністерства у справах зайнятих східних територій, була передана вся територія західніше від Дніпра: райони Миколаєва, Херсону, Нікополя, Дніпропетровську [17, с.102]. Наприкінці 1941 р. більша частина Лівобережжя входила до військової зони, кордон між якою і рейхскомісаріатом "Україна" проходив по р. Дніпро [15, с.34]. Лише після літнього наступу 1942 р. німцям вдалося оволодіти всією територією України й 1 вересня 1942 р. о дванадцятій годині Херсонська, Запорізька, Дніпропетровська області були передані у підпорядкування рейхскомісара України [15, с.34]. При цьому формування генерального округу "Крим" так і не було завершено, адже до літа 1942 р. його територія була ближнім тилом військ вермахту. Через це генеральний округ отримав назву генеральний округ "Таврія" (Generalbezirk Taurien), а його адміністративним центром стало м. Мелітополь. 9 власне кримських гебітів даного округу до кінця окупації перебували під керівництвом командування вермахту й на їх чолі стояли командувачі місцевих частин вермахту (Befehlshaber Krim): генерал піхоти Франц Маттенклотт (серпень 1942 – квітень 1943 рр.), генерал піхоти Хельге Аулеб (квітень – липень 1943 р.), генерал-майор Фрідріх Кехлінг (липень – листопад 1943 р.), генерал-полковник Ервін Йенеке (листопад 1943 – травень 1944 рр.) і генерал піхоти Карл Альмендінгер (травень 1944 р.) [18].

Таким чином, південноукраїнські землі не стали винятком у поширенні німецькими окупантами доволі звичної для них практики, коли принаймні на початку окупації щойно зайняті землі підпорядковувались німецькому військовому командуванню. Однак своєрідність ситуації, яка склалася на Півдні України, полягала в тому до кінця окупації частина південноукраїнських земель перебувала фактично під подвійним військово-цивільним управлінням.

Особливість третя – концентрація міських крайзгебітах

На окупованих територіях була запроваджена практика жорсткого контролю над органами місцевого самоврядування, яка була поширена й в окупованих країнах Західної Європи. Так, в Бельгії "окупаційна влада відмінила також традиційну ще з часів середніх віків автономність бельгійських общин" [16, с.94], змінивши на відвертих колаборантів бургомістрів таких найбільших міст, як Брюссель, Гент, Льеж, Шарлеруа та ін. В Нідерландах, наприклад, "після сформування центральних органів імперського комісаріату, якими керували генеральні комісари, у всі 11 провінцій Голландії були призначені німецькі уповноважені із завданням спостерігати за діяльністю місцевих властей, за їх економічними заходами та "суспільною думкою" [16, с.65 – 66].

Саме на території південно-східних областей України була сконцентрована найбільша кількість "міських" крайзгебітів, до яких належали Дніпропетровськ, Запоріжжя, Кам'янське, Кривий Ріг [19, с.77]. Це

можна пояснити тим, що Північна та Центральна Україна у підсумку радянської модернізації так і залишилися сільськогосподарськими регіонами зі слабким відсотком міського населення, натомість в Південно-Східній Україні спостерігався різкий ріст міського населення з формуванням таких міст – промислових гігантів, як Запоріжжя, Дніпропетровськ, Кривий Ріг і т. д. Тому для німців було досить важливим встановити жорсткий контроль над ними.

Слід зауважити, що “службовий статус гебітс- та штатткомісаріатів був однаковим” [20], адже відповідно до розпорядження А. Розенберга, виданого у березня 1943 р., штатткомісари відрізнялися від гебітскомісарів тільки компетентністю на окресленій міській території [20]. На чолі міського “крайзгебіту” стояв штатткомісар, який підпорядковувався відповідному генеральному комісару. Штатткомісаром Дніпропетровська став Кластерман, Кривого Рога – Дюшон, а з початку 1943 р. – Фаубель [11, с.72], Запоріжжя – Гілле [12, с.139]. Поряд зі штатткомісаріатами у міських крайзгебітах існували органи самоуправління – допоміжні міські управи, які очолював обер-бургмістр або голова міста. Міська управа мала розгалужену структуру, зокрема, наприклад, станом на 18 грудня 1942 р. до складу Запорізької Української Допоміжної управи входили головний відділ, фінансовий відділ, відділ народної освіти, відділ міського комунального господарства, житловий відділ, відділ соціального забезпечення, відділ охорони здоров'я, промисловий відділ [21, арк.45–54]. Окремим структурним підрозділом міської управи була поліція, головним завданням якої було “...охороняти в місті порядок, спокійне життя населення і переслідувати порушників наказів Німецького Командування” [22]. Однак, “у окремих міських управах діяли відділи, які в інших аналогічних адміністративних органах не зустрічаються” [5, с.141], зокрема, в Миколаївській міській управі існував контрольний-ревізійний відділ, керівник якого здійснював перевірку правильності нарахування заробітної плати працівникам підпорядкованих міській управі установ.

Як бачимо, виокремлюючи такі найбільші міста південно-східних областей України як Дніпропетровськ, Запоріжжя, Кам'янське, Кривий Ріг, в окремі адміністративні одиниці, так звані “міські” крайзгебіти, німецька окупаційна влада намагалася встановити більш жорсткий контроль за промисловим і людським потенціалом названих населених пунктів. При цьому у даних “міських” крайзгебітах діяло непритаманне для доокупаційних радянських часів місцеве самоврядування у формі міських управ.

Таким чином, можна виділити наступні особливості адміністративно-територіального устрою південно-східних областей України під німецьким цивільним управлінням у контексті нацистського “нового порядку” у Європі можна прийти до наступних висновків. По-перше, не зважаючи на суворий ідеологічний примат расової теорії, німці проводили доволі гнучку політику по відношенню до адміністративно-територіальної організації окупованих територій як на Заході, так і на Сході. Через це територіальна організація окупованих українських земель у формі поділу на рейхскомісаріати не була унікальним явищем, аналогічні приклади адміністративно-територіального устрою окупованих країн існували в Західній та Північній Європі (Нідерланди, Норвегія). По-друге, адміністративно-територіальний устрій Півдня України, який опинилися під німецьким цивільним управлінням, був організований у формі поділу на генеральні округи – гебіти – райони. По-третє, ті особливості адміністративно-територіального устрою, які сформувалися в південно-східних областях України, були викликані загальною військово-стратегічною обстановкою (близькість Східного фронту фактично обумовила подвійне підпорядкування даних областей цивільній та військовій владі на початковому етапі окупації), значною сконцентрованою демографічних та індустріальних ресурсів в найбільших містах краю (через це 4 з 5 “міських” крайзгебітів рейхскомісаріату “Україна” були розташовані на території Півдня України), бажанням використати вже налагоджені моделі адміністративно-територіального поділу, сформовані російською дореволюційною (встановлення меж генеральних округів по колишнім адміністративним кордонам трьох дореволюційних губерній – Катеринославської, Херсонської, Таврійської) та радянською довоєнними владою (збереження радянського районування).

Джерела та література

1. Лисенко О. Окупаційний режим на Україні у 1941 – 1943 рр.: адміністративний аспект / О. Лисенко, В. Нестеренко // Архіви окупації. 1941 – 1944 рр. – К.: Вид. дім “Кієво-Могилянська академія”, 2006. – С. 762 – 769.
2. Левченко Ю. І. Управлінський апарат німецьких адміністративно-територіальних одиниць України під час окупації 1941 – 1944 рр. / Ю. І. Левченко // Наукові записки з української історії: зб. наук. статей. – Переяслав-Хмельницький: П-ХДПУ, 2011. – Вип. 27. – С. 154 – 164.
3. Левченко Ю. І. Утвердження адміністративно-територіального поділу під час окупації 1941 – 1942 рр./ Ю. І. Левченко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: історія. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 1. – Ч. 2. – С. 38 – 46.
4. Рекотов П.В. Органи управління на окупованій території України (1941 – 1944 рр.) / П. В. Рекотов // Український історичний журнал. – 1997. – № 3. – С. 91 – 101.
5. Гончаренко О. Функціонування окупаційної адміністрації Райхскомісаріату “Україна”: управлінсько-розпорядчі та організаційно-правові аспекти (1941 – 1944 рр.): монографія / О. М. Гончаренко. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 600 с.
6. Мельничук Л. В. Функціонування органів місцевого управління окупаційної адміністрації Рейхскомісаріату “Україна” (1941 – 1944 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Л. В. Мельничук. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – 20 с.
7. Орлянський В. С. Місцеві органи управління в період німецької окупації на Запоріжжі (1941 – 1943 рр.): Монографія / В. С. Орлянський, О. С. Тедесв. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 332 с.
8. Сугацька Н. В. Місцева адміністрація та самоуправління на Півдні України в часи нацистської окупації краю (1941 – 1944 рр.) в контексті подій Холокосту / Н. В. Сугацька // Південний архів (історичні науки). – Херсон, 2005. – Вип. XX. – С. 148 – 153.
9. Сугацька Н. В. Створення місцевої адміністрації та органів місцевого самоврядування на Півдні України в часи нацистської окупації краю / Н. В. Сугацька // Сучасний вимір держави та права: Збірник наукових праць / Під редакцією В. І. Терентьева, О. В. Козаченка. – Миколаїв: Вид-во “Іліон”, 2008. – С. 143 – 145.

10. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 –1945: Докум. и матер.: в 3-х т. – Т. 1.: Украинская ССР в первый период Великой Отечественной войны (22 июня 1941 – 18 ноября 1942). – К.: Наук. думка, 1980. – 556 с.
11. Слободянюк М. А. Рух опору на Дніпропетровщині в роки Великої Вітчизняної війни / Слободянюк М. А., Шахрайчук І. А. – Д.: ВКФ "Оксамит-Текс", 2004. – 294 с.
12. Запорізький рахунок Великої війні. 1939 – 1945 / Ф. Г. Турченко, В. М. Мороко, О. Ф. Штейнле, В. С. Орлянський [та ін.]; Ф. Г. Турченко (наук. ред.). – Запоріжжя: Просвіта, 2013. – 416 с.
13. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 3206 Рейхскомісаріат України, м. Рівне. – Оп. 1. – Спр. 76.
14. Загорулько М. М. Крах экономических планов фашистской Германии на временно оккупированной территории СССР / М. М. Загорулько, А. Ф. Юденков. – М., "Экономика", 1970. – 270 с.
15. Нестеренко В. А. Окупаційний режим у військовій зоні України в 1941-1943 рр. (адміністративний, економічний та соціокультурний аспекти): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01/ В. А. Нестеренко. – К., 2005. – 307 с.
16. Семиряга М. И. Немецко-фашистская политика национального порабощения в оккупированных странах Западной и Северной Европы / Михаил Иванович Семиряга. – М.: Наука, 1980. – 239 с.
17. Мюллер Н. Вермахт и оккупация (1941 – 1944) / Норберт Мюллер. – М.: Воениздат, 1974. – 387 с.
18. Романько О. В. Устрій окупаційної влади на території Криму у період Другої світової війни (1941 – 1944) / О. В. Романько. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/LiberUA/978-966-413-261-6/12.pdf>. – Дата доступу: 10.09.2016. – Назва з титулу екрану.
19. Левченко Ю. І. Особливості реалізації політики окупаційної влади в адміністративно-територіальних одиницях України 1941 – 1944 рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Левченко Юрій Іванович. – Київ, 2015. – 319 с.
20. Главацький М. В. Гебітскомісаріати в системі адміністративно-територіального поділу, правової та господарської діяльності окупаційної влади 1941 – 1944 рр. (на прикладі генеральної області "Київ") / М. В. Главацький. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ltkp/2012_69/ist/ist23.pdf. – Дата доступу: 10.09.2016. – Назва з титулу екрану.
21. Державний архів Запорізької області. – Ф. Р – 1435. – Оп. 1 – Спр. 88.
22. Нове Запоріжжя. –1941. – 19 листопада.

Tishyn O. Features of administrative-territorial structure of the South of Ukraine under the German civilian administration 1941 – 1944

In the article the peculiarities of the administrative-territorial structure of the South-Eastern regions of Ukraine under the German civilian administration in the context of the Nazi "new order" in Europe are analyzed. The attention is paid to the fact that the peculiarities of the administrative-territorial structure, formed in the South-Eastern regions of Ukraine were caused by a common military-strategic situation (proximity of the Eastern front actually resulted in double subordination of these areas to civil and military authority at the initial stage of the occupation), by a large concentration of demographic and industrial resources in the largest cities (because of it 4 of the 5 "urban" kreisgebiet were located in the South of Ukraine), by the desire to use already established models of administrative-territorial division, formed by the pre-revolutionary Russian authority (delineation of the general districts in the former administrative borders of the three pre-revolutionary provinces of Ekaterinoslav, Taurida and Kherson) and the pre-war Soviet authorities (the preservation of the Soviet zoning), as well as by future plans to colonize them (because of this the management of the South Ukrainian general districts was entrusted to the representatives of the party and administrative elite of the Third Reich).

Key words: *gebit, general district, "the new order", reichskommissariat.*